

Našice i okolica u srednjem vijeku

Vrbanić, Ivan

Undergraduate thesis / Završni rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:142:485174>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-16**

FILOZOFSKI FAKULTET
SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

Sveučilište J.J. Strossmayer u Osijeku

Filozofski fakultet

Odsjek za povijest

Ivan Vrbanić

Našice i okolica u srednjem vijeku

Završni rad

Mentor: doc. dr. sc. Danijel Jelaš

Osijek, 2020.

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera

Filozofski fakultet Osijek

Odsjek za povijest

Preddiplomski studij hrvatskog jezika i književnosti i povijesti

Ivan Vrbanić

Našice i okolica u srednjem vijeku

Završni rad

Znanstveno područje humanističkih znanosti, polje povijest, grana hrvatska i svjetska
srednjovjekovna povijest

mentor: doc. dr. sc. Danijel Jelaš

Osijek, 2020.

IZJAVA

Izjavljujem s punom materijalnom i moralnom odgovornošću da sam ovaj rad samostalno napravio te da u njemu nema kopiranih ili prepisanih dijelova teksta tuđih radova, a da nisu označeni kao citati s napisanim izvorom odakle su preneseni.
Svojim vlastoručnim potpisom potvrđujem da sam suglasan da Filozofski fakultet Osijek trajno pohrani i javno objavi ovaj moj rad u internetskoj bazi završnih i diplomskih radova knjižnice Filozofskog fakulteta Osijek, knjižnice Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku i Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu.

U Osijeku, datum 23.09.2020.

J. Urbančić, 0122227876
ime i prezime studenta, JMBAG

Sadržaj

1. Uvod	5
2. Geografski položaj Našica.....	6
3. Prvi spomen Našica i Našice za vrijeme roda Aba-Kán.....	7
4. Tvrđava Bedemgrad	11
5. Našice za vrijeme roda Gorjanski	12
6. Posjed Našice.....	14
7. Društvo i gospodarstvo srednjovjekovnih Našica.....	18
8. Crkvene ustanove srednjovjekovnih Našica	19
8.1. Templari.....	19
8.2. Ivanovci.....	20
8.3. Franjevci	22
8.4. Klarise	23
9. Našice u sustavu ugarske urbane mreže	24
10. Zaključak	25
11. Literatura	26

Sažetak

Našice se prvi puta spominju 1228. u povelji kralja Andrije II., a prvim gospodarom Našica smatra se Đula Šikloški, plemić iz obitelji Aba-Kán, koji je bio pristaša kralja Andrije II. Po dolasku novoga vladara Bele IV. na vlast, Đula Šikloški diže pobunu i nakon poraza gubi posjede. Novim vladarima Našica postaju članovi roda Aba. Prvi vladar iz obitelji Aba bio je Dimitrije, koji je grad dobio od hercega Kolomana kojemu je služio kao peharnik. Pod obitelji Aba grad se razvija i dobiva na važnosti. Radi kontrole cesta prema ostalim gradovima izgradili su i tvrđavu Bedemgrad, čije ostatke možemo pronaći i danas. Obitelj Aba je ujedinila našičke posjede 1310. nakon raspada viteškog reda templara, koji su držali jedan dio Našica. Početkom 15. stoljeća događaju se velike bitke za vlast između Žigmunda Luksemburškog i Ladislava Napuljskog iz kojih je kao pobjednik izašao Žigmund Luksemburški. Obitelj Aba podržavala je Ladislava Napuljskog, a to je dovelo do gubitka Našica, a Žigmund prodaje posjed obitelji Gorjanski, odnosno Nikoli i Ivanu. G. 1481. izumire obitelj Gorjanski, a nakon toga Našice mijenjaju nekoliko vladara prije turskog osvajanja 1541. Našice su izuzetno bitan srednjovjekovni grad jer su u njemu djelovala čak 4 crkvena reda – franjevci, templari, ivanovci i klarise, od kojih su dublji trag ostavili franjevci, koji su i danas u Našicama, i templari, čiju crkvu sv. Martina i danas možemo vidjeti. Što se tiče naselja u okolici, ističu se Podgorač i Motičina, a osim njih bilo je još mnogo naseljenih mjesta u sklopu našičkog posjeda jer je samo područje bilo izrazito bogato šumama.

Ključne riječi: obitelj Aba, obitelj Gorjanski, crkveni redovi, Bedemgrad

1. Uvod

Našice su jedno od značajnijih srednjovjekovnih posjeda u današnjoj Slavoniji. Još od antike služile su kao poveznica između Požeške kotline i slavonske Podravine. Povijest Našica je izuzetno zanimljiva, ali i velikim dijelom još uvijek nedovoljno istražena. Našice su bile u posjedu važnih srednjovjekovnih plemićki obitelji, obitelji Aba i Gorjanski. Oni su razvili Našice i učinili ga bitnim posjedom, barem za područje današnje Slavonije. No, to je tek dio bogate povijest i mogu se postaviti nekoliko pitanja koja su dijelom i neodgovorena, od pitanja vezanih za same početke pa sve do turskih osvajanja. Također, veliku ulogu u razvoju Našica imali su i crkveni redovi, prvenstveno franjevci i templari. Franjevci i danas žive u Našicama i njihova povijest je donekle jasna s obzirom na godine koje su proveli i marljivo zapisivali. No, boravak templara i njihova povijest je puna pitanja na koje treba odgovoriti jer nije ostalo puno zapisa, a jedini trag jest crkva sv. Martina koju su sagradili. Međutim, smatra se da to nije bilo njihovo sjedište, a i oko same crkve nedostaju građevine za boravak pripadnika templara koje se mogu naći kod ostalih templarskih crkvi. Što se tiče ostalih crkvenih redova, ivanovaca i klarisa, o njima znamo još manje i o njima se većinom nagađa. Pitanja se mogu postaviti i o okolnim mjestima koja se ne spominju toliko često u povijesnim zapisima. Kao što vidimo, pitanja o povijesti Našica je mnogo i neka od njih se mogu riješiti tek eventualnim arheološkim istraživanjima.

Cilj ovoga rada je odgovoriti na bitna pitanja vezana za povijest: kada se prvi put spominju Našice? Koji rodovi su posjedovali grad? Koju ulogu su imali crkveni i viteški redovi? Kakvo je bilo gospodarstvo i društvo grada? Kada završava srednji vijek u Našicama? Na ta i druga pitanja odgovoriti ću u ovom radu pomoću dostupnih radova o povijest Našica i dosadašnjim istraživanjima povjesničara Josipa Bosendorfera, Julija Jančule, Paškala Cvekana...

2. Geografski položaj Našica

Kao i mnogi gradovi u Europi, grad Našice nastao je uz rijeku Našicu po kojoj je i dobio ime. Danas tu rijeku više ne možemo ni nazvati rijekom jer je s vremenom postala potok, no u prijašnja vremena je imala puno veći vodostaj, stoga uz nju i nastaje grad. Osim rijeke, grad je nastao na obroncima gore Krndije, na području bogatog šumama te osim šuma okruživala ga je i plodna zemlja. Samo područje grada nije dovoljno istraženo, no smatra se da je postojalo rimsko naselje na području grada zvano Straviana. Straviana se spominje u putopisima cara Antonina koji je opisivao svoje putovanje iz Siscie (Siska) do Murse (Osijeka), te navodi Stravianu kao mjesto između Požege i Osijeka. Uspoređujući udaljenosti od Požege do Straviane i od Straviane do Osijeka izvjesno je da se Straviana nalazila na području Našica.¹ Granice srednjovjekovnog grada Našica znamo iz povelje kralja Andrije II. nastale 1229. kojom Marcelu Thetenu potvrđuje vlast nad posjedom Osuvak, posjedom koji se danas nalazi u okolici Donjeg Miholjca. Povelja je vjerojatno nastala kao nagrada za vjernost jer su sinovi Petra Thethena, među njima i Marcel, služili pod kraljem u križarskom ratu. Ona se smatra najstarijim dokumentom u kojem se spominju Našice ili tada Nekche te našička rijeka (fluvium Nekche), a preko nje saznajemo položaj Našica, odnosno da se nalazi u Baranjskoj županiji² te da je središte župe i arhiđakonata Pečuške biskupije.³ Međa posjeda prostirala se jugozapadno od Našica i Motičine te Našica i Zoljana, a u posjed su ulazili područje Tajnovac, zemljište s crkvom sv. Martina u Martinu, Ceremošnjak, Erdeljevac, Vukojevci i Stipanovci.⁴

¹ Paškal Cvekan, *Franjevci u Abinim Našicama* (Našice, 1981.), 16-17.

² U literaturi se navodi pojam Cisdravsko baranjska županija. Prvi ga je upotrijebio Josip Bosendorfer (Bosendorfer, J. (1994.), *Crtice iz slavonske povijesti*, Privlačice, Vinkovci: Slavonica)

³ Julije Jančula, *Predturska povijest Našice* (Našice, 1996.), 25.

⁴ Branko Krmpotić, „Članovi plemićkog roda Aba-Khán – gospodari Našica od 1229. do 1403.“, u: *Našički zbornik V.*, ur. Josip Waller (Našice, 1999.), 11.

3. Prvi spomen Našica i Našice za vrijeme roda Aba-Kán

Grad se prvi puta spominje 1228. godine. Pakrački gospodari Marcel, Mihael i Benedikt iz roda Thethen su, nakon što su im neki susjedi uništili znakove međa na posjedu Osuvak, zatražili od kralja Andrije II. da im ponovno obilježi međe.⁵ Prvi spomen tako nastaje posredno, molbom plemića iz roda Theten. Godine 1229. Našice se spominju u već spomenutoj povelji kralja Andrije II. Tu povelju potpisao je i prvi gospodar Našica Đula Šikloški, slavonski ban i palatin ugarskog kraljevstva. Đula Šikloški potiče iz obitelji Aba-Khan i više puta je bio ban, 1213. i 1219. ban Hrvatske, a 1229.-1234. ban Slavonije. Rod Aba-Kán jedan je od najznačajnijih i najvećih plemićkih rodova od samog osnutka Ugarskog Kraljevstva koji je živio na području Tise i Tarne, a njihov prvi poznati član jest Samuel Aba koji je živio prvoj polovini 11. stoljeća, a ugarskim kraljem postao je 1041. (vladao do 1044.).⁶ Samuel Aba kraljem je postao kao vođa pobune protiv kralja stranog podrijetla Petra Orseola. Također, bio je rodbinski povezan s vladajućom dinastijom Arpadovića. To nam dokazuje zapis iz 1290. godine kada Elizabeta starija (Kumanka) oslovljava jednog člana roda Aba-Kán s epitetom predragi kraljičin rođak.⁷ U krvno srodstvo su dospjeli još za kralja Stjepana I. kada je Samuela Aba oženio kraljevu sestru, a ta povezanost mu je i pomogla u usponu na vlast koja nije dugo trajala. Samuelova vladavina i sukob s Petrom Orseolom završava uplitanjem njemačkog cara Henrika III. Više puta je ratovao protiv Samuela Abe da bi ga konačno slomio 1044. u bitci kod Menfoa. Samuel Aba počeo je bježati, ali ubili su ga kod rijeke Tise 1045., a njegova utvrda Ujvár postati će centrom Mađara nakon njegove smrti. Međutim, dinastija Arpadovića se vratila na vlast nakon smrti Petra Orseola, a to je značilo i uspon roda Aba-Kán. Bili su vjerni pristaše svakog kralja i time širili svoje posjede i povećavali svoj ugled.⁸ Godine 1230. Đula podijelio je našički posjed na dva dijela. Željevši osigurati prijateljstvo templara, sagradio im je samostan i crkvu sv. Martina, a poklonio im je i trgovište Našice s jednim dijelom našičkog posjed. Darovnicu je potvrdio sam papa Grgur IX.⁹ Đula Šikloški uživao je veliko povjerenje kralja Andrije II. Međutim, to će i prouzročiti njegov pad i smrt. Kralj Andrija II. je zbog svoje rasipnosti došao u sukobe sa svojim sinovima Belom IV. i Kolomanom, a nakon njegove smrti braća su odlučila uvesti red u

⁵ Julije Jančula, *Predturska povijest Našica* (Našice, 1996.), 24.

⁶ Peter Sedlak, „Plemićka obitelj Aba u Slovačkoj i Hrvatskoj u razdoblju 13.-14. stoljeća“, *Croatica Christiana Periodica* Vol. 25 No. 48 (2001.), 55.

⁷ Julije Jančula, *Predturska povijest Našica*, 37.

⁸ Peter Sedlak, „Plemićka obitelj Aba“, 55.

⁹ Julije Jančula, *Predturska povijest Našica*, 29.

državu. Odlučili su ukloniti sve pristaše svoga oca koji su imali prevelik utjecaj. Među njima bio je i Đula Šikloški. Godine 1236. su ga zatvorili i razbaštinili, a u zatvoru je i umro. Đula Šikloši imao je ženu Helenu i sina Đulu koji je bio magistar tavernika hercega Kolomana do 1236. Već 1237. godine kao tavernik se spominje Nikola.¹⁰ Točna godina smrti Đule Šikloškog se ne zna, ali vjerojatno je bio mrtav kada je herceg Koloman Našice dao Đulinom rođaku Demetriju koji je bio njegov peharnik. Kako su Đuli Šikloškom oduzeti svi posjedi, tako su se i njegove sluge raspršile, a nama su bitni 10 sluga koje je njegova žena kupila od čovjeka zvanog Vučina. Godine 1250., nakon njene smrti, Vučina je prisvojio nazad sebi te sluge, a novi vlasnici Našica su ga zbog toga tužili. To ne bi bilo značajno da nam nisu ostala i imena tih sluga. Vrlo je rijetko da se poimence znaju stanovnici slavonskog područja, a ovo je vrlo važno za slavensku rasprostranjenost na tom području. Dakle, kao prvi stanovnici spominju se: Maglich i Milhen kao dvije kmetske obitelji s 10 članova, njihov otac Ratkay, kmetovi Blasin (Blaž), njegov sin Tintur, Blasinova braća Petar i Pavao, sin njihove sestre Rodlo i njegova sestra Juba (Ljuba).¹¹

Nakon ustanka i smrti Đule Šikloškog, Našice su ostale u posjedu roda Aba-Kán. Posjed je dobio Demetrije, koji je dugo godina vjerno služio Arpadovićima. Njegovi prvi pothvati događaju se za vrijeme petog križarskog rata u kojem se iskazao u borbama. Andrija II. ga je odlučio postaviti u službu njegovog sina Kolomana i nakon križarskih ratova postao je njegovim odgojiteljem i učiteljem, a kasnije i peharnikom. No, najveću slavu doživio je u borbi s Rusinima. Rusini su podigli ustanak protiv kralja Andrije II., a njegovog sina Kolomana su htjeli zatvoriti ili ubiti, a Demetrije se istaknuo u bitkama i u njima je završio teško ranjen i zarobljen, zajedno sa svojom braćom Mikulom i Ladislavom.¹² Kao nagradu za svoju žrtvu dobio je Našice, a posjed je bio oslobođen od svih poreza. Demetrijevi sinovi slijedili su očeve stope, a spominje se sin Aleksandar koji se iskazao u borbi protiv Tatara. Pratio je kralja Belu IV. u bijegu od Tatara te je u predjelu Trogira prema Šibeniku započeo bitku i ubio tatarskog kapetana Vula. Zbog toga i mnogih drugih zasluga rod Aba-Kán dobio je zemlju Andrijan i Csatar koji su se nalazili u Baranjskoj županiji.¹³ Svoju odanost i hrabrost u bitkama pokazat će i u nestabilnim prvim godinama 14. stoljeća kada je započela borba za prijestolje između kralja Karla Roberta I. i njegovih protivnika – prvo Vaclava III., a zatim i Otona III. Bavorskog. Našički velikaš Aleksandar Aba pomogao je Pavlu Gorjanskom poraziti

¹⁰ Branko Krmpotić, „Članovi plemićkog roda Aba-Khán – gospodari Našica od 1229. do 1403.“, u: *Našički zbornik V.*, ur. Josip Waller (Našice, 1999.), 14.

¹¹ Isto, 14.

¹² Isto, 15.

¹³ Isto, 16.

vojsku Henrika Gisingovca kojoj je cilj bio poraziti slavonske velikaše, pristaše kralja Karla Roberta I. Aleksandru je ta pomoć donijela preostali dio Našica koji je do 1310. bio pod upravom templara. Zanimljivo je kako su templari u Našicama nestali već 1310., iako su službeno ukinuti tek 1312. godine. Dolaskom francuske dinastije Anžuvina templari su izgubili ugled jer se u Francuskoj već naveliko odigravala borba između templara i francuskog vladara Filipa IV. Lijepog. Godine 1311. sinovi Aleksandra i Petra Abe su u Požegi podijelili posjede među svojim sinovima, a Našice su dobili braća Demetrije, Nikola i Aleksandar, koji se i spominje u kraljevskoj darovnici iz 1312., a ta darovnica dozvolila im je da sagrade tvrđavu na našičkom posjedu.¹⁴ Tvrđavu danas znamo pod imenom Bedemgrad, a možemo ju naći iznad sela Gradac, barem onaj dio koji je ostao od nje. Podijeljeni našički posjed nije dugo ostalo ujedinjen jer je već 1312. papa Klement V. objavio da se svi templarski posjedi predaju križarskom redu ivanovaca. Dokaz dolazi iz 1315. godine kada prior reda ivanovaca Roland de Gragnana daje Nikoli od roda Aba-Kán predij ili selište na našičkom posjedu ivanovaca.¹⁵ Tijekom 14. stoljeća Našice su rasle i razvijale se, a pogotovo trgovina i obrt. Taj period se može nazvati i zlatnim dobom srednjovjekovnih Našica. Što se tiče pripadnika našičkog dijela roda Aba-Kán spominju se još Klara, kći Demetrija, magistar Denk i braća Stjepan, Nikola i Žigmund koji su bili posljednji Abe koji su držali Našice. Klara se spominje kao kćerka Demetrija Abe koja je bila udana za Nikolu Giletića i koja je oporukom dobila našički posjed.¹⁶ Magistar Denk se spominje 1350. u raspravi protiv Filipa Koroda Lovrina zbog posjeda Ladislavovca, Luke i Jagodnje, koje je dobio slagavši da mu zemlja pripada po baštinskom pravu, barem tako tvrdi Filip Korod.¹⁷ Godine 1367. požeški kaptol izvješćuje kralja Ludovika I. o sporu o diobi dobara između Našica i Granica, a ta dobra su djelomično pripadala rodu Aba te požeški kaptol opisuje i međe tih zemljišnih posjeda.¹⁸ Godine 1382. umire Ludovik I. Anžuvina i njegovom smrću započinje još jedan krvavi dinastički sukob. Ludovik I. od potomaka imao je samo kćer Mariju te je u njeno ime vladala njena majka Elizabeta. Marijin zaručnik, a uskoro i muž bio je Žigmund Luksemburški, mladi strani velikaš koji je uvidio priliku za uspon na prijestolje. Njemu su se suprotstavili Veliki meštar viteškog reda ivanovaca Ivan Paližna, braća Horvat i Stjepan Lacković. Njihov plan je bio postaviti na prijestolje napuljskog kralja Karla Dračkog, što im je kasnije i uspjelo, ali je on ubrzo ubijen. Nakon njegove smrti na prijestolje stupa Žigmund

¹⁴ Branko Krmpotić, „Članovi plemićkog roda Aba-Khán – gospodari Našica od 1229. do 1403.“, u: *Našički zbornik V.*, ur. Josip Waller (Našice, 1999.), 17.

¹⁵ Isto, 17.

¹⁶ Isto, 18.

¹⁷ Isto, 18-19.

¹⁸ Isto, 19.

Luksemburški. Ubrzo, njegovi protivnici su našli novog kandidata za prijestolje - novog napuljskog kralja Ladislava. Tu dolazimo i do velikaša iz našičke loze roda Aba. Žiga iz roda Aba stao je na stranu Ladislava. Međutim, velika podrška koju je imao Ladislav se brzo smanjila nakon proglašenja kralja Žigmunda kojim prijeti oduzimanjem svih posjeda ako ne pređu na njegovu stranu i ako mu se ne poklone. Neki velikaši su ostali uz Ladislava i oduzeti su im svi posjedi, a među njima su bili i pripadnici našičke loze roda Aba-Kán Žiga, Stjepan i Nikola. Godine 1403. oduzeti su im svi posjedi, a Našice prelaze prvo u ruke Davida Lackovića de Szant, a kasnije pripadnicima roda Gorjanski.¹⁹

¹⁹ Branko Krmpotić, „Članovi plemićkog roda Aba-Khán – gospodari Našica od 1229. -1403.“, u: *Našički zbornik V.*, ur. Josip Waller (Našice, 1999.), 19.-25.

4. Tvrđava Bedemgrad

Poveljom kralja Roberta I. iz 1312., Aleksandar iz roda Aba dobiva dozvolu da sagradi tvrđavu na posjedu templara.²⁰ Prvi izvori koji spominju da se tvrđava sagradila datiraju u 1396., a tvrđavu danas možemo pronaći iznad sela Gradac.²¹ Sudeći po udaljenosti tvrđave od grada (9 km zračne linije), ne možemo je smatrati dijelom urbane cjeline.²² Tvrđava nadgleda cestu prema Požegi koja je još od antike bila izrazito važna, a nalazi se na uzvišenom položaju na Krndiji s kojeg se može nadzirati cesta. U prilog činjenici da se tvrđava nalazila na mjestu današnjih ostataka govore i činjenice da je rod Aba 1329. dobio posjed Ljeskovicu, čija se granica vjerojatno nalazila blizu Bedemgrada i time bi tvrđava nadzirala dijelova oba posjeda. Druga činjenica govori da su Turci Našice osvojili 1532., a tvrđavu tek 1541. godine.²³ Što se tiče samog izgleda tvrđave, ona je bila koncentričnog tlocrta s ulazom kroz visoku kulu. Zidana je klesancima i lomljenjakom, a na određenim mjestima mogu se pronaći i dijelovi zidani opekom, kojom je i popravljan vanjski dio zida iznad vrata. Ulazni prostor zauzimao je prizemlje i prvi kat, a vrata su se protezala kroz obje etaže. Za dizanje mosta koristili su se parovi kolotura s obje strane pročelja. Okvir vrata činili su klesanci, a kamena greda služila je kao nadvoj. Niša vrata presvođena je segmetnim nadvojem od opeka. Ulaz je bio naglašen kontraforima, a zid prizemnog dijela pročelja bio je skošen. Određeni zidovi provideni su strijelnicama, a njihove nadvoje činile su kamene grede. Zidovi kule postupno se stanjuju prema vrhu. Međukatnu konstrukciju činile su drvene grede. U tvrđavu se ulazilo preko mosta, a tvrđava je bila je kružnog oblika.²⁴ Izgled tvrđave govori nam da je njena funkcija bila primarno obrambena, napravljena isključivo za obranu trgovačkih puteva i posjed, a ne za stanovanje kao što je slučaj s većinom tvrđava nastalih na našem području u tom vremenu.

²⁰ Julije Jančula, *Predturska povijest Našica* (Našice, 1996.), 45.

²¹ Josip Bosendorfer, *Crtice iz slavonske povijesti* (Privlačica, Vinkovci, 1994.), 104.

²² Danijel Jelaš, *Gradovi donjeg međurječja Drave, Save i Dunava*, (Slavonski Brod, 2020.), 44.

²³ Julije Jančula, *Predturska povijest Našica*, 46.

²⁴ Zorislav Horvat, „Bedemgrad-Našice“, *Vijesti muzealaca i konzervatora Hrvatske* 4 (1977.), 7.

5. Našice za vrijeme roda Gorjanski

Rod Gorjanski bio je jedan od značajnijih rodova Ugarsko-Hrvatskog Kraljevstva, a podrijetlo vuku iz mađarskog naselja Dorozsma koji se nalazi nedaleko od današnjeg Szegeda.²⁵ Rod Gorjanski je samim time i proizašao iz roda Doroszma koji je dobio ime po tom posjedu, a tek kasnije oni dobivaju ime Gorjanski po glavnom posjedu svojeg dijela loze Gorjanima. Njihov prvi poznati predak je, ne računajući pretke roda Doroszma, Ivan de genere Drusma²⁶. Njemu je slavonsko-hrvatski herceg Bela darovao posjed Gorjane u Vukovskoj županiji, dotad vezane za vukovarsku utvrdu.²⁷ Nakon toga, rod ubrzo postaje jedan od najmoćnijih slavonskih rodova. Ivanovi unuci Andrija i Pavao dobili su titule bana i palatina i time su postali najugledniji dio roda Doroszma, a po njihovim titulama i titulama njihovih potomaka dvije grane loze dobivaju i ime – banska i bansko-palatinska loza. Za povijest Našica bitna nam je bansko-palatinska loza Gorjanskih. Nju je započeo Andrija Gorjanski. Andrijin sin Nikola I. bio je izvrstan ratni zapovjednik, mačvanski ban (1359.-1379.) i palatin (1375.-1385.).²⁸ Imao je veliku ulogu u dinastičkim sukobima nakon smrti Ludovika I. Stao je na stranu kraljice Elizabete i njene kćeri Marije. Godine 1385. Nikola I. umire za vrijeme napada na kraljevsku pratnju kraljica. Njegov sin Nikola II. nastavio je njegovim stopama i istaknuo se u službi kraljice Marije i njenog muža, kralja Žigmunda Luksemburškog. Prvo veliko djelo bila je pomoć Žigmundu u bijegu s Nikopolja 1396. godine, a onda ga je spasio i od zatvora nakon što su ga zatočili nezadovoljni velikaši i postavili na čelo države Vijeće baruna.²⁹ Godine 1401. Žigmund Luksemburški sklapa dogovor s Vijećem baruna da će dati amnestiju svim pobunjenicima koji mu se poklone i da će ukloniti strance.³⁰ Najzaslužniji za ovaj dogovor bio je Nikola II. Zbog velike uloge koju je odigrao u dolasku na vlast Žigmunda Luksemburškog i osiguravanju iste bio je jedan od kraljevih najvjernijih suradnika, a to mu je donijelo i mnogo novih posjeda. Jedan od novih posjeda bile su i Našice. Međutim, nisu vodili toliku brigu o našičkom posjedu i o Našicama nema nikakvih zapisa nastalih tijekom 15. stoljeća. Očigledna je razlika između roda Aba-Kán i roda Gorjanskih. Rodu Aba Našice su bile jedan od glavnih posjeda, na njemu su i obitavali te se u ispravama neki članovi i

²⁵ Laszlo Heka, „Ugarski palatin Nikola II. Gorjanski u hrvatsko-ugarskoj povijesti (palatinska loza Gorjanskih), *Cris: Časopis Povijesnog društva Križevci* Vol. XIX. No. 1. (2017.), 35.

²⁶ Drusma je jedno od varijanti imena Doroszma

²⁷ Stanko Andrić, „Velikaška obitelj Gorjanski: skica političke povijesti“, *Zbornik Muzeja Đakovštine* Vol. 12 No. 1. (2015.), 11.

²⁸ Isto, 15.

²⁹ Isto, 16.

³⁰ Laszlo Heka, „Ugarski palatin Nikola II. Gorjanski u hrvatsko-ugarskoj povijesti (palatinska loza Gorjanskih), *Cris: Časopis Povijesnog društva Križevci* Vol. XIX. No. 1. (2017.), 40.

nazivaju našičkima. S druge strane, dio roda Gorjanski koji su posjedovali Našice bio je ujedno i najmoćniji dio. Našice su bile samo jedan od mnogih posjeda i vjerojatno su pažnju posvećivali drugim, bogatijim posjedima. Nikola II. je uz mnoge posjede dobio i titulu palatina koju je držao sve do svoje smrti 1433. godine. Njega je naslijedio njegov sin Ladislav II. On se upleo u sukobe za vlast nakon smrti Žigmunda Luksemburškog 1337. i njegovog nasljednika Alberta 1339. Podržao je Ladislava V., Albertovog sina koji se tek rodio. Drugi kandidat za vlast bio je Vladislav I. Jagelović, poljski kralj. Poljski kralj pobijedio je u borbi za prijestolje, ali je umro 1444. i na prijestolje na kraju ipak dolazi Ladislav V. Ladislav II. Gorjanski postao je palatinom 1447. Još za vrijeme borbe za vlast Ladislav II. sukobio se s Janom Hunyadijem, koji će postati regentom 1446. Njihovi sukobi su trajali godinama, a ostali velikaši su pokušali smiriti situaciju. Godine 1455. dogovorene su zaruke između Janovog sina Laszla i Ladislavove kćeri Marije. Međutim, Ladislav II. razvrgnuo je zaruke i sukobi su nastavljeni. To je dovelo do ubojstva Jana Hunyadija 1457. godine.³¹ Problemi za Gorjanske nastali su smrću kralja Ladislava V. Godine 1358. za kralja je izabran Janov sin Matija Korvin. Rod Gorjanski pao je u nemilost kralja, a već 1359. umire i Ladislav II. Ladislavova žena potpisala je primirje s kraljem i zadržala posjede, a njima je upravljao jedini preživjeli Ladislavov sin Job. Jobovom smrću 1481. izumro je rod Gorjanski.³² Nakon što su izumrli Gorjanski, našički posjed prvo 1490. dobiva Ivan Korvin, sin Matije Korvina. Nakon njegove smrti 1504. dvije godine nema poznatog vlastelina, a onda se 1506. i 1507. kao vlastelin navodi Lovro Iločki. Nije poznato da li je on držao posjed do svoje smrti 1524. i dolaska Turaka.³³

³¹ Laszlo Heka, „Ugarski palatin Nikola II. Gorjanski u hrvatsko-ugarskoj povijesti (palatinska loza Gorjanskih), *Cris: Časopis Povijesnog društva Križevci* Vol. XIX. No. 1. (2017.), 43.

³² Isto, 44.

³³ Julije Jančula, *Predturska povijest Našica* (Našice, 1996.), 57.

6. Posjed Našice

Na temelju popisa sela iz 1407. godine koje nam donose Josip Bosendorfer u svome djelu *Crtice iz slavonske povijesti* (str. 107-119)³⁴ i Julije Jančula u djelu *Predturska povijest Našica* (str 58-61)³⁵ možemo napraviti rekonstrukciju našičkog posjeda. Posuvremenjena i pohrvaćena imena prvi je zapisao Josip Bosendorfer. Mjesta su nastajala uz utvrdu ili grad. Neka mjesta su ostala naseljena sve do danas. Moguće je da su neka mjesta opustila i ponovno se naselila u kasnijem razdoblju, a za primjer možemo uzeti mjesto Markovac koje je ponovno naseljeno u 19. stoljeću dolaskom Slovaka na ovo područje.

1. Apathchafalwa – Opačevo, znači selo opatica, opustilo
2. Babafalua – Babje selo, opustilo
3. Balasteleke – danas Blaževac južno od Našica
4. Barathokfalva – Vratke, moguće i Bratovo selo
5. Barazda Inferior– Donja Brazda, južno od Bedemgrada i sela Gradac
6. Barazda Superior – Gornja Brazda, južno od Bedemgrada i sela Gradac
7. Bleskouch – Bleskovci, opustilo
8. Chothynch – Čotinci
9. Chiglenya – Ciglenja
10. Cremoswelge – Ceremošnjak, postoji i danas
11. Dimitrouch – Mitrovac
12. Dimitrouch – postojala dva sela pod tim imenom
13. Erdiliouch – Erdeljevac, danas brdo južno od Našica
14. Feyeswelge – Borin dol
15. Gampsinch – nema informacija o hrvatskoj inačici imena ili o položaju mjesta

³⁴ Josip Bosendorfer, *Crtice iz Slavonske povijesti* (Privlačica, Vinkovci, 1994.), 107.-119.

³⁵ Julije Jančula, *Predturska povijest Našica* (Našice, 1996.), 58.-61.

16. Goyanouch – Gojanovci
17. Gozpoginch – Gospodinci
18. Gregasouch – Gregaševac
19. Gregorwelge – Grgin dol
20. Homok – identično ime i na hrvatskom jeziku
21. Hworschyna – Hrščina
22. Ilkouch – Iljkovac
23. Janusteleke – Ivanova Zemlja
24. Jaztreblya – Jastreblje
25. Jusafalwa – nema informacija o hrvatskoj inačici imena mjesta, Bosendorfer iznosi mogućnost da je to mjesto danas Nova ili Stara Jošava, ali područje ta dva mjesta vjerojatno je pripadalo nekom drugom posjedu
26. Kamarouch – Komarovac ili Komarovci, danas livada između porečkih i srdelovačkih njiva, odnosno između Markovca i Vukojevaca
27. Kasarna – jedno od dva istoimena mjesta, u jednom od njih nalazila se crkva Blažene Djevice Marije
28. Kasarna – jedno od dva istoimena mjesta, u jednom od njih nalazila se crkva Blažene Djevice Marije
29. Kerekandrastheleke – Andraševac
30. Kerekouch – Krkovci
31. Kohnya – nema informacija o hrvatskoj inačici imena ili o položaju mjesta
32. Kerekschinch – Kršinci, danas mjesto jugoistočno od Našica
33. Lubodertheleke – nema informacija o hrvatskoj inačici imena ili o položaju mjesta
34. Lusanch – Lužanci, postoji istoimeno selo i na području posjeda Podgorač

35. Magychawelge – Magić dol
36. Markouch – Markovac, danas mjesto pokraj Našica, bilo je naseljeno i u srednjem vijeku, a u novom vijeku u to mjesto se naseljavaju Slovaci
37. Martinisouch – Martiniševac
38. Mehbaltheleke – nema informacija o hrvatskoj inačici imena ili o položaju mjesta
39. Miklosouch – Mikloševac, sličnost u imenu upućuje na mogućnost da je to mjesto današnji Makloševac
40. Mladnouch – Mladenovac, Jančula navodi da su mjesta koja završavaju na –ouch u prijevodu imala nastavke –ovac, -ovci, -ovce, -ovec, -ovište, -ovišće, pa nije sigurno da li je Mladenovac ili ima neki drugi nastavak
41. Also Nekche – Donje Našice
42. Scent Martun – Sveti Martin, bio je posjed viteških redova, postoji i danas
43. Ogorgyanch – Ogorjanci, Ogorjanac ili Ogorđanci
44. Oztrikouch – Oštrikovci ili Oštrikovac
45. Papialwa – Popova Bara, danas južno od Podgorača
46. Petrouch – Petrovac, Jančula smatra da je ovo mjesto nekadašnje Petrovište ili Petrovišće s crkvom sv. Petra koje se spominje u opisu Našica iz 1750.g.
47. Porechye – Porečki lug, danas sjeverno od Našica
48. Radusteleke – Radoševo ili Radoševa Zemlja
49. Stepanouch – Stipanovci, danas mjesto iza Vukojevaca
50. Zelchinch – Zelčinci, u nekim verzijama i Selčinci
51. Sychan – Sićan
52. Stanischa – Staniša ili Stanišće
53. Strichmiclos – Zemlja strica Mikloša

54. Supkouch – Supkovci ili Šupkovac
55. Thayno – Tajno, danas dio mjesta Zoljan zvano Tajnovac
56. Tamasouch – Tomaševci ili Tomaševac
57. Tiboryovch – Tiborjevci
58. Thyuanouch – Tijanovac
59. Tholinch – Tolinci
60. Varalya – Podgrađe, gotovo na svakom posjedu s tvrđom postoji mjesto s ovim imenom zbog njegovog značenja, ime mjesta nam govori da se nalazio u blizini Bedemgrada
61. Walhuelge – Vučji dol
62. Wkoyovch – Ukogović, Jančula smatra da su to današnji Vukojevci
63. Wydakaouch – Vidakovac ili Vidakovci
64. Wlazenyak – Vlazenjak
65. Wostiarouch – Ustjerovac
66. Zerdilouch – Srdelovac, danas dio Vukojevaca prema Našicama

7. Društvo i gospodarstvo srednjovjekovnih Našica

O gospodarstvu i društvu ne znamo mnogo, no smatra se da se Našice nisu puno razlikovale od ostalih gradova. Našice se prvi puta spominju 1229. godine i od te godine kreće njihov uspon. Najzaslužniji za to su pripadnici roda Aba-Kán koji su vladali ovim posjedom te crkveni redovi koji su živjeli u Našicama. Za vrijeme roda Aba-Kán Našice se razvijaju u trgovačko-obrtničko mjesto. Međutim, nisu sačuvani podaci o održavanju sajmove, iako je izgledno da ih je bilo. Prema pretpostavci Branka Krmpotića, članovi roda Aba-Kán bili su u dobri odnosima s Crkvom i crkvenim i viteškim redovima, što je donijelo napredak u kulturnom i gospodarskom pogledu.³⁶ Po vrsti, našički posjed prvo je bio trgovište, a kasnije i grad. Potvrda toga dolazi nam iz 1403.g. kada se u ispravama spominje kao *Oppidum Nechce* ili trgovište Našice, a 1408.g. kao *civitas Nechce* ili grad Našice.³⁷ Srećko Majstorović navodi da je stanovništvo govorilo kajkavskim narječjem, što nije bila rijetkost u Slavoniji, ali s godinama kajkavsko narječje je iščezlo iz ovih krajeva.³⁸ Kmetovi su obveze plaćali u novcu, što im omogućava da svoju robu prodaju trgovcima i obrtnicima, dok su vlastelini kupovali trgovačku robu i obrtničke proizvode. Našički posjed su u 15. st. činila 66 sela, a prije samog dolaska Turaka imali su 190 sela s 1400 kuća, dok je sam grad Našice imao oko 100 kuća.³⁹

³⁶ Branko Krmpotić, „Članovi plemićkog roda Aba-Khán – gospodari Našica od 1229. do 1403.“, u: *Našički zbornik V.*, ur. Josip Waller (Našice, 1999.), 18

³⁷ Srećko Majstorović, *Našice kroz 700 godina* (Slavonski Brod, 1973.), 24.

³⁸ Isto, 25.

³⁹ Isto, 25.

8. Crkvene ustanove srednjovjekovnih Našica

Početak našičke župe datira u 1315. godinu, kada se spominje njen prvi župnik.⁴⁰ Župna crkva isprva je bila posvećena Sv. Trojstvu.⁴¹ Osim same župne crkve, u gradu se, prema zapisu iz 1394., nalazila i crkva Blažene Djevice Marije, ali nije poznata njena funkcija i lokacija.⁴² Prema popisu plaćanja izvanredne papinske desetine, godine 1335. našička župa platila je više poreza nego osječka župa. Popis poreza jedan je od rijetkih pokazatelja moći našičke župe.⁴³ Osim same župe, u raznim razdobljima našičkog srednjovjekovlja djelovala su četiri crkvena reda:

8.1. Templari

Kako su križari i hodočasnici koji su išli prema Svetoj zemlji prolazili kroz Ugarsko-hrvatsko kraljevstvo, tako je nastala potreba da templari područje svojeg djelovanja prošire i na Hrvatsku. Ne zna se kada su točno templari došli u Hrvatsku, ali poznato je da su došli između drugog i trećeg križarskog rata. Njihovi prvi spomeni dolaze iz vremena vladavine kralja Stjepana III. (1162.-1172.). On je potvrdio templarima donaciju bosanskoga bana Borića kojom je templarima darovao Zdelu koja se nalazila na Bilogori. To nam potvrđuje da su templari već bili prisutni u Ugarsko-hrvatskom kraljevstvu jer je Borić služio kao ban od 1154. do 1163.⁴⁴ Kako su templari imali sve veći utjecaj i bogatstvo, tako su i velikaši davali posjede templarima radi ostvarivanja dobrih odnosa. Jedan od tih velikaša bio je i Đula Šikloški, prvi vlastelin Našica. On im je sagradio samostan i crkvu Svetog Martina i jedan dio posjeda. Darovnicu je potvrdio papa Grgur IX. 1230. godine.⁴⁵ Kralj Andrija II. održavao je dobre odnose s templarima i templarski utjecaj se znatno proširio. Međutim, njegovi sinovi Bela IV. i Koloman nisu bili skloni templari i smatrali su da oni precijenjeni. Nakon smrti Andrije II. nastali su sukobi između njegovih sinova i templara. U jednom takvom sporu spominju se Našice. Spor je nastao 1239. godine. zbog polovice posjeda Ljesnica i posjeda Maladin. Posrednik je bio pečuški biskup i dao je templarima svoju desetinu kunovine u Ljesnici i Našicama koju je dobio od hercega Kolomana, a zauzvrat je dobio pravo da u

⁴⁰Danijel Jelaš, *Gradovi donjeg međurječja Drave, Save i Dunava*, (Slavonski Brod, 2020.), 46.

⁴¹ Julije Jančula, *Predturska povijest Našica* (Našice, 1996.), 67.-68.

⁴² Jelaš, *Gradovi donjeg međurječja*, 46.

⁴³ György Györffy, *Az Árpád-kori Magyarország történeti földrajza*, 1. sv. (Budapest, 1963.), 264.-267.

⁴⁴ Lejla Dobronić, *Templari i ivanovci u Hrvatskoj* (Zagreb, 2002.), 28.

⁴⁵ Julije Jančula, *Predturska povijest Našica*, 29.

slučaju pronalaska zlata ili srebra on dobiva desetinu prihoda.⁴⁶ Nakon toga, podataka o templarima ima jako malo. Zahvaljujući ocu Petru Nikoliću znamo da je sjedište templara i njihova crkva sv. Martina bila u današnjem Zoljanu. On je 1660. opisivao Našice i okolicu te je tako opisao i ostatke templarskog sjedišta.⁴⁷ Međutim, nakon odlaska Turaka templarskog sjedište je srušeno i danas nema nikakav trag. Ostala je jedino crkva sv. Martina u mjestu Martin, jedina očuvana templarska crkva u Hrvatskoj. No, ni o njoj se ne zna puno više. Iako je uobičajeno da uz crkvu bude samostan u kojem su templari živjeli, ovdje takve zgrade nema, a nema ni njenih ostataka, što donosi puno pitanja, ali i mogućnosti za istraživanje. Templari su iz Našica otišli 1310. kada njihov posjed kralj Karlo Robert I. poklanja Aleksandru iz roda Aba-Kán. Početkom 14. st. templari su došli u sukob s francuskim kraljem Filipom IV., a kralj Karlo Robert I. to iskorištava i oduzima im sve posjede, a već 1312. papa Klement V. ukida templarski red.⁴⁸

8.2. Ivanovci

Ivanovci su došli na ova područja otprilike u isto vrijeme kada i templari, a i prvi zapisi oba reda su srodni. Ivanovci se prvi puta spominju kao bivši posjednici Gornjeg Svetog Martina 1259. godine u sporu između zagrebačkog biskupa Filipa i potomka bana Borića Pavla. Pavao je tražio da mu se vrati posjed Sveti Martin jer je taj posjed nekoć bio posjed njegovog pretka bana Borića koji je taj posjed poklonio ivanovcima, a ivanovci su ga prodali zagrebačkom biskupu 1254.g. Borićevo ime spominje se od 1154. do 1163.g. što znači da su u njegovo doba ivanovci već bili na području Ugarsko-Hrvatskog Kraljevstva.⁴⁹ Veliki uspon ivanovaca počinje 1315. godine kada se ukida red templara. Ivanovci su preuzeli sve templarske posjede i stekli veliku moć. Među tim posjedima su i Našice, u koje dolaze 1315. godine. Te iste godine prior Roland de Gragnana daje Nikoli od roda Aba-Kán predij ili selište na našičkom posjedu ivanovaca.⁵⁰ Roland de Gragnana spominje se i 1323. godine kada uslišava molbu našičkog jobagiona Černje da mu zapečati pismo novim pečatom priorata, a time mu se potvrđuje vlasništvo nad svom zemljom koju posjeduje.⁵¹ Godine 1347. vranski prior Petar Cornut i pečuški biskup Nikola (Nicolaus de Porosulo) sklopili su nagodbu o plaćanju

⁴⁶ Lejla Dobronić, *Templari i ivanovci*, 47.

⁴⁷ Julije Jančula, *Predturska povijest Našica*, 23.

⁴⁸ Julije Jančula, *Predturska povijest Našica* (Našice, 1996.), 39.

⁴⁹ Lejla Dobronić, *Templari i ivanovci u Hrvatskoj* (Zagreb, 2002.), str. 126.

⁵⁰ Branko Krmpotić, „Članovi plemićkog roda Aba-Khán – gospodari Našica od 1229. do 1403.“, u: *Našički zbornik V.*, ur. Josip Waller (Našice, 1999.), 17.

⁵¹ Lejla Dobronić, *Templari i ivanovci*, 148.-149.

desetine koju su ivanovci morali davati od svojih dobara u Našicama i pakračkom kraju.⁵² Dok se kod templara ne zna ime ijednog preceptora ili člana koji je živio u Našicama, kod ivanovaca imamo zapis jednog preceptora. Godine 1361. održan je kapitul reda ivanovaca u Dubici na kojem je tadašnji vranski prior Baudonus Cornuti dao neke zemlje u dubičkoj županiji dubičkom županu, a jedan od prisutnih bio je i našički preceptor Bernardin.⁵³ Nakon toga više se ne spominju našički ivanovci te ne znamo kada su točno otišli iz Našica.

⁵² Julije Jančula, *Predturska povijest Našica*, 50.

⁵³ Isto, 50.

8.3. Franjevci

Franjevački red osnovan je 1209.g. Vrlo brzo počeli su se širiti po Europi. Franjevački red dijelio se na provincije, a 1217. stvorena je provincija i na našem području, Ugarska provincija, a u njoj su bile smještene i Našice.⁵⁴ Franjevci su bili dobro primljeni, velikaši su im dopuštali da se nasele unutar grada, a samostane su im ustupali i drugi crkveni i viteški redovi i time im pomogli u širenju reda. Godine 1239. Ugarska provincija spojila se s Ostrogonskom provincijom, koja se nalazila na području Ugarske, u Provinciju Ugarskoga kraljevstva. Nova provincija dijelila se na kustodije, kojih je do 1270. bilo 7.⁵⁵ Našice su pripale Zagrebačkoj kustodiji. Godina dolaska franjevaca u Našice, kao i godina osnivanja samostana, nije nam poznata. Franjevac Paškal Cvekan spominje zapise generalne skupštine reda u Narbonni iz 1260.g. koji govore da u Našicama postoji manja franjevačka kolonija.⁵⁶ Što se tiče izgradnje samostana, godina 1373. stavljena je u natpis nad velikim crkvenim vratima za vrijeme obnove u 18.st.⁵⁷ Poznato je da je ta godina netočna. Paškal Cvekan iznosi pretpostavke da je samostan izgrađen između 1275. i 1285. godine, možda čak i 1273., što bi značilo da je 1373. produkt greške obnovitelja samostana te da je nastao na mjestu na kojem se i danas nalazi. Dodaje i da je samostan nastao uz pomoć građana i da nisu istisnuli drugi red kao što se tvrdi.⁵⁸ Međutim, poznato je da prvi zapis o samostanu datira u 1316. godinu.⁵⁹ U njemu su održali pokrajinski kapituli 1321., 1323. i 1337. godine.⁶⁰ O našičkim franjevcima prije turske vlasti ne zna se puno osim da se samostan spominje kao dio zagrebačkog kustodija i da se nalazilo na području Pečujske biskupije. Razlog tome je nestanak zapisa uslijed napuštanja samostana 1532.g. i turskog osvajanja. Franjevci su samostan napustili čim se uspostavila turska vlast, a vratili su se krajem 16. stoljeća. Rijetko ih se pronalazi i u službenim zapisima jer nisu upravljali župom, nisu plaćali papinu desetinu, a njihov rad se većinom sastojao od misijskog djelovanja protiv heretika koji su dolazili iz Bosne. Poznato je jedino da su tijekom prve polovice 15.st. prihvatili reforme koje su se ticale života u samostanu i upotrebe materijalnih dobara i novca.⁶¹ Kako su nestali zapisi o djelovanju samostana u srednjem vijek, tako nema zapisa ni o upraviteljima samostana, a ni o imenima franjevaca koji su živjeli u Našicama. Međutim, 1419. godine jednog našičkog fratra, o.

⁵⁴ Franjo Emanuel Hoško, *Franjevci u kontinentalnoj Hrvatskoj kroz stoljeća* (Zagreb, 2000.), 18.

⁵⁵ Isto, 20.

⁵⁶ Srećko Majstorović, *Našice kroz 700 godina* (Slavonski Brod, 1973.), 16.

⁵⁷ Julije Jančula, *Predturska povijest Našica* (Našice, 1996.), 83.

⁵⁸ Paškal Cvekan, *Franjevci u Abinim Našicama* (Našice, 1981.), 35.

⁵⁹ Danijel Jelaš, *Gradovi donjeg međurječja Drave, Save i Dunava*, (Slavonski Brod, 2020.), 46.

⁶⁰ Srećko Majstorović, *Našice kroz 700 godina* (Slavonski Brod, 1973.), 17.

⁶¹ Paškal Cvekan, *Franjevci u Abinim Našicama*, 36.

Grgura Našičanina, papa Martin V. imenuje beogradskim biskupom.⁶² Nije se dugo zadržao i već 1420.g. spominje se novi biskup, ali ipak njegovo ime vrijedno je spomena jer je jedini imenom poznati franjevac iz Našica. O našičkim franjevcima u srednjem vijeku ne znamo mnogo, ali njihova tradicija živi i dalje i oni su jedan od simbola današnjeg grada Našica. Također, možemo pretpostaviti da su svojim ugledom i radom pomogli u razvoju grada u srednjem vijeku. Franjevci nam pomažu i pri istraživanju povijesti Našica jer su franjevci djelovali samo u gradovima. Oni su osnivali samostane samo na području s većim brojem stanovnika, području koje je imalo razvijeno gospodarstvo i koje je imalo bogati društveni život. Jedino su bogatija područja i mogla uzdržavati prosjačke redove jer su se oni bavili isključivo duhovnim radom. Također, boravak u gradovima omogućavao je propovjedanje većem broju ljudi.⁶³ Samim time, njihovo naseljavanje u Našica znači da je grad vjerojatno bio razvijeno središte.

8.4. Klarise

O klarisama u Našicama ne znamo puno i sve se temelji na pretpostavkama. Arheološkim iskopavanjima nedaleko od franjevačkog samostana, pronađeni su ostatci samostana i kapelice. Prema pretpostavci Petra Nikolića iz 17.st., radi se o samostanu klarisu, a to temelji činjenicom da je narod tu lokaciju nazivao Klara.⁶⁴ Na tom mjestu je sve do 20. st. postojala kapelica sv. Klare. Srećko Majstorović tvrdi da su klarise došle 1373.g., godine kada su franjevci preuzeli poziciju koju su držali ivanovci.⁶⁵ Međutim, ta godina se navodi i kao osnutak franjevačkog samostana. No, već smo naveli kako je 1373. godina netočna. Samim time nije poznato u koju bi se godinu mogao datirati dolazak klarisa. Red klarisa nerijetko je bio ovisan o franjevcima. Ako su djelovale na ovom području, moguće je da su došle zajedno s franjevcima. Kako se ne zna da li su uopće djelovale na ovom području, ne zna se ni točna godina odlaska.

⁶² Paškal Cvekan, *Franjevci u Abinim Našicama* (Našice, 1981.), 36.

⁶³ Danijel Jelaš, *Gradovi donjeg međurječja Drave, Save i Dunava*, (Slavonski Brod, 2020.), 46.

⁶⁴ Isto, 46.

⁶⁵ Srećko Majstorović, *Našice kroz 700 godina* (Slavonski Brod, 1973.), 17.

9. Našice u sustavu ugarske urbane mreže

U srednjem vijeku, Našice su bile dijelom Baranjske županije. Radi boljeg određivanja položaja, nužno je imati nekakve kriterije i pokazatelje.⁶⁶ O Našicama kao gradu ne možemo puno reći, prvenstveno radi manjka zapisa. Dva kriterija koja nam govore da su Našice bile grad su djelovanje prosjačkih redova i pravni položaj grad. U gradu je djelovalo nekoliko crkvenih ustanova, prvo su to bili franjevci i templari, kasnije franjevci i ivanovci, a još uvijek nije dokazano da li su i klarise djelovale u gradu. Najznačajniji su franjevci jer je njihovo djelovanje u Našicama dokaz da su one bile grad. Što se tiče pravnog položaja grada, status grada u izvorima pronalazimo dva puta: prvi puta kao oppidum, a drugi puta kao *civitas*. Od ostalih kriterija o kojima više možemo nagađati nego znati sa sigurnošću. Smatra se da je rod Aba-Kán imao svoje sjedište u Našicama. Također, Grad je bio i dobro cestovno povezan. Još u antici za vrijeme cara Karakale spominje se cesta koja je spajala naselja Inicero, Stravianis i Mursu.⁶⁷ Cesta je bila važna i u srednjem vijeku. Pojavili su se novi smjerovi kojima je trgovina išla. Tako se u Našicama sastajalo više cesta slavonske Podravine, a našička cesta ih je vodila preko Krndije u požešku dolinu i u Posavinu.⁶⁸ S dolaskom roda Gorjanski postala je važna i cesta preko Gorjana koji su bili njihovo središte. Međutim, ne možemo sa sigurnošću reći da su Našice bile cestovno središte jer nije dovršena rekonstrukcija svih centralnih mjesta u okolici pa su spomenute našičke cestovne veze više okvirne. Sajmovi su isto pod znakom upitnika jer zapisa o njima nije ostalo, ali ako uzmemo u obzir značaj grada možemo nagađati da su se održavali. Kriteriji govore da Našice možemo svrstati u red manji provincijalnih ugarskih gradova. To nam potvrđuje da su Našice bile jedno od važnijih naselja donjeg međurječja Save, Drave i Dunava.

⁶⁶Mađarski povjesničar Andras Kubinyi osmislio je sustav bodovanja prema deset osnovnih kriterija: 1. sjedište vlastelinstva, 2. sudsko središte, 3. financijsko središte, 4. crkvena uprava, 5. crkvene ustanove, 6. broj sveučilišnih studenata u Beču i Krakovu od 1440. do 1514. godine, 7. broj cehova, 8. broj cestovnih veza, 9. sajmovi i 10. pravni položaj grada.

⁶⁷ Julije Jančula, *Predturska povijest Našica* (Našice, 1996.), 43.

⁶⁸ Isto, 43.

10. Zaključak

Našice su bile srednjovjekovni grad koji se nalazio u Cisdravskoj baranjskoj županiji i Pečuškoj biskupiji. Prvi puta spominju se 1228.g. Prvi poznati vlastelin bio je Đula Šikloški iz roda Aba-Kán. Nakon njegovog razbaštinjenja i smrti 1240.g., Našice preuzimaju njegovi rođaci iz roda Aba-Kán. Oni su razvili grad i zadržali se sve do 1403.g. Nakon što su rodu Aba-Kán oduzeti svi posjedi, Našice dobiva rod Gorjanski i jedan od najmoćnijih ljudi u kraljevstvu Nikola II. Rod Gorjanski drži Našice sve do 1481. kada izumire njihova loza. Našice potom prelaze u ruke nekoliko vlastelina prije dolaska Turaka 1532. Našice su bile prvenstveno trgovački grad i u tome im je pomagalo dobra cestovna povezanost. Osim samog grada, možemo pronaći i ostatke nekadašnje tvrđave Bedemgrad koja je nadzirala cestu preko Krndije. Nastala je 1312.g. Što se tiče našičke okolice, zapisi iz 1407.g. donose nam popis od 66 sela koja su postojala u to vrijeme. Može se reći da je to velik broj i neki okolni posjedi mu ne mogu parirati po tom pitanju Za sam grad Našice važna su nam i četiri reda koja su djelovala na području grada u srednjem vijeku. Prvi koji su se naselili bili su templari 1230. Njih je doveo prvi vlastelin Đula Šikloški. Sjedište su imali u današnjem Zoljanu. Iza njih ostala je i templarska crkva, jedina očuvana templarska crkva u Hrvatskoj. Osim te crkve i pojedinih zapisa ne zna se mnogo. U Našicama su ostali do 1310.g. kada im je kralj Karlo Robert I. oduzeo sve posjede. Drugi red koji je došao bili su franjevci, koji su ostali sve do danas, uz kratak period bijega od Turaka. Točna godina dolaska i izgradnje samostana nije poznata. U srednjem vijeku bili su zaduženi većinom za misije i djelovanje protiv heretika. Njihov dolazak je važan jer su oni red koji se većinom nastanjuje u gradovima, pa nam služe kao svojevrsni dokaz da su Našice bile grad. Franjevci su otišli iz grada 1532. zbog dolaska Turaka, ali vratili su se krajem 16.st. i ostali sve do danas. Treći red bili su ivanovci. Nakon templarskog pada, oni su preuzeli njihove posjede i tako su došli i u Našice. Njihovo djelovanje nije dobro poznato i zapisa je jako malo i nije poznato kada su otišli iz grada. Četvrti red bile su klarise.. O njima se najmanje zna i zapravo čvrstih dokaza o njihovom boravku u Našicama nema. Ostaci samostana su pronađeni, ali nije definirano da li je stvarno pripadao klarisama. Činjenicom da su u Našicama djelovala četiri crkvena reda čine Našice posebnim u usporedbi s drugim gradovima. Osim crkvenih redova, u gradu je bila i župa podložna Pečuškoj biskupiji. Prema popisu izvanredne papinske desetine, župa je bila bogata. Župna crkva bila je posvećena Svetom Trojstvu. Za zaključak možemo reći da su Našice bile bitan srednjovjekovni grad. Možda ne spadaju u prvi red najrazvijenijih gradova Ugarsko-

hrvatskog kraljevstva, ali na području današnje Slavonije Našice su bile jedne od značajnijih gradova. Postoji nekoliko pitanja vezana za povijest grada, ali nedostatak većih zapisa onemogućava njegov odgovor, no jednog dana možda budu pronađeni odgovori.

11. Literatura

Andrić, Stanko, „Velikaška obitelj Gorjanski: skica političke povijesti“, *Zbornik Muzeja Dakovštine* Vol. 12 No. 1. (2015.): 7-40.

Bosendorfer, Josip, *Crtice iz slavonske povijesti*, Privlačice, Vinkovci, 1994.

Cvekan, Paškal, *Franjevci u Abinim Našicama*, Našice, 1981.

Dobronić, Lejla, *Templari i Ivanovci u Hrvatskoj*, Zagreb, 2002.

Györffy, Gyorgyi, *Az Árpád-kori Magyarország történeti földrajza*, 1. sv. Budimpešta, 1963.

Heka, Laszlo, Ugarski palatin Nikola II. Gorjanski u hrvatsko-ugarskoj povijesti (palatinska loza Gorjanskih), *Cris: Časopis Povijesne udruge Križevci* Vol. XIX. No. 1 (2017.): 35-46

Horvat, Zorislav, Bedemgrad-Našice, *Vijesti muzealaca i konzervatora Hrvatske* br.4 (1977.): 7-16.

Hoško, Franjo Emanuel, *Franjevci u kontinentalnoj Hrvatskoj kroz stoljeća*, Zagreb, 2000.

Jančula, Julije, *Predturska povijest Našica*, Našice, 1996.

Jelaš, Danijel, *Gradovi donjeg međurječja Drave, Save i Dunava*, Slavonski Brod, 2020.

Krmpotić, Branko, „Članovi plemićkog roda Aba-Khán – gospodari Našica od 1229. do 1403.“, u: *Našički zbornik V.*, ur. Josip Waller, Našice, 1999.: 7-29.

Majstorović, Srećko, *Našice kroz 700 godina*, Slavonski Brod, 1973.

Sedlak, Peter (2001.), „Plemićka obitelj Aba u Slovačkoj i Hrvatskoj u razdoblju 13.-14. stoljeća“, *Croatia Christiana periodica* Vol. 25 No. 48 (2001.): 55-74.